

บทที่ 2

วรรณคดีและการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การจัดการกระจายเสียงเพื่อการศึกษา เป็นการนำเอาวิทยุ หรือโทรทัศน์ หรือวิทยุ และโทรทัศน์ และสื่ออื่น ๆ เช่น ดาวเทียม คาสเซ็ทไมโครเวฟ เทปและแผ่นเสียงมาใช้ในการศึกษาทั้งในและนอกโรงเรียน ซึ่งจะต้องมีการวางแผนงานที่ชัดเจน แน่นนอน รายการจะต้องเตรียมเป็นชุดติดต่อกัน มีสื่อการสอนอื่น ๆ ประกอบด้วย เช่น ตำราหรือคู่มือ และจะต้องมีการประเมินผล (สุวรรณณี แสงมหาชัย, ภัทรินทร์ ดิสสระ 2527 : 4) นอกจากนั้นการจะจัดให้มีการกระจายเสียงเพื่อการศึกษาที่ดี และเหมาะสมได้นั้น จะต้องพิจารณาถึงลักษณะภูมิประเทศ นโยบายการเมือง วัฒนธรรม สภาพเศรษฐกิจ รวมทั้งเรื่องเกี่ยวกับด้านเทคนิค เช่น เรื่องเกี่ยวกับกำลังส่ง หรือช่วงเวลาออกอากาศด้วย ในการจัดการกระจายเสียงเพื่อศึกษานั้น มักจะประสบปัญหาเกี่ยวกับกำลังคน ขาดแคลนที่เกิดขึ้น เพราะหน่วยงานที่ผลิตรายการไม่ได้เป็นผู้ดำเนินการส่งกระจายเสียง ความขัดแย้งกันในการทำงาน และขาดงบประมาณที่ต้องใช้ เป็นจำนวนมาก

ดังนั้น การกระจายเสียงเพื่อการศึกษา ควรตั้ง เป็นองค์การที่มีสถานภาพมั่นคง และให้ความก้าวหน้าแก่ผู้ทำงาน ควรยกเลิกระบบการยืมตัวบุคคลจากหน่วยงานต่าง ๆ การทำงานควรทำเป็นทีม ผู้ทำงานจะต้องมีการประสานงานและร่วมมือกับหน่วยงานอื่นของรัฐ โดยเฉพาะหน่วยงานทางการศึกษา ต้องมีการประเมินผลการทำงานอย่างต่อเนื่อง มีการฝึกอบรมและพัฒนาผู้ทำงานอย่างสม่ำเสมอ มีการมองปัญหาในอนาคตและในมุมกว้าง ไม่จำกัด เฉพาะปัญหาที่หน่วยงานประสบหรือปัญหาที่น่าสนใจ เท่านั้น และควรมีอำนาจในการควบคุมการกระจายเสียง เช่น การจัดเวลากระจายเสียง การพิมพ์ การจัดส่งเอกสารเพื่อป้องกันปัญหาว่า เมื่อออกอากาศไปแล้วไม่มีผู้ฟัง หรือเอกสารประกอบรายการยังไม่ได้จัดทำ หรือยังไม่ได้จัดส่ง ในขณะที่มีการออกอากาศแล้ว เป็นต้น

การจัดการกระจายเสียงเพื่อศึกษานั้น นับว่าสื่อมวลชนประเภทวิทยุและโทรทัศน์

เป็นสื่อที่เหมาะสมมากที่สุด สามารถกระจายออกไปได้กว้างขวางรวดเร็ว และเสียค่าใช้จ่ายน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิทยุเป็นสื่อที่เหมาะสมกับประเทศที่กำลังพัฒนา (เอ็ดการ์ ฟอร์ด และคณะ, 2519 : 185) เช่น ประเทศไทย วิทยุ นับว่า เป็นสื่อมวลชนชนิดหนึ่งที่ทำให้รายการสำหรับการศึกษาก่อประโยชน์มากที่สุด ดังจะเห็นได้จากนโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับการส่งเสริมบทบาทของสื่อมวลชนได้ว่า "...ส่งเสริมให้สถานีวิทยุที่มีอยู่แล้วทั่วประเทศจัดรายการเพื่อส่งเสริมความรู้ของประชาชนให้มากขึ้น โดยเน้นรายการที่เป็นประโยชน์แก่การดำรงชีพของประชาชน" (กรมสามัญศึกษา : 2) ในปัจจุบันประเทศต่าง ๆ เกือบทั่วโลกได้นำเอากิจการวิทยุกระจายเสียงมาใช้ในการศึกษาอย่างกว้างขวาง

วิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาในต่างประเทศ

ตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีการนำวิทยุกระจายเสียงมาใช้ในการศึกษาอย่างกว้างขวาง เช่น สหรัฐอเมริกา ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาระดับผู้ใหญ่ มีโรงเรียนทางอากาศ เอฟ.เอ็ม. นิวยอร์คสเตตเอ็มไพร์ (New York States Empire FM. School of the Air) และโรงเรียนมัธยมทางอากาศ (High School of the Air) สำหรับนักเรียนพิการในฝรั่งเศส มีรายการที่ส่งเข้าห้องเรียนโดยตรง รายการสำหรับนักเรียนตอนปิดภาคเรียน โดยรัฐบาลเป็นผู้จัด และยังมีการสอนทางวิทยุที่เรียกว่า วิทยุทัศน์ (Radiovision) ซึ่งเป็นการสอนแบบเดียวกับวิทยุโรงเรียน แต่จะมีสไลด์หรือฟิล์มสตริปฉายประกอบให้นักเรียนเห็นภาพต่าง ๆ ที่ฟังอยู่ ในรัสเซีย มีรายการวิทยุเพื่อการศึกษาทุกระดับ โดยได้รับการควบคุมจากส่วนกลาง ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐบาล สำหรับออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ได้มีการร่วมมือกัน ใช้วิทยุเป็นสื่อกลางในการศึกษาผู้ใหญ่ ได้มีการจัดตั้ง "สถาบันเทคนิคทางไปรษณีย์แห่งนิวซีแลนด์" ที่กรุงเวลลิงตัน และมหาวิทยาลัยทางวิทยุ (Radio University) ของมหาวิทยาลัยแห่งนิวเซาท์-เวลล์ ที่เมืองซิดนีย์ โดยมุ่งสอนระดับบัณฑิตศึกษา (รวมศักดิ์ แก้วปลั่ง และ อนันต์ธนา อังกินันท์, 2528 : 10-12) อังกฤษมีกิจการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาที่รู้จักกันดี ในนามของ บีบีซี (British Broadcasting Corporation) เริ่มเปิดบริการส่งไปตามโรงเรียนต่าง ๆ ใน พ.ศ. 2467 มีการจัดทำบทเรียนทางวิทยุที่ประกอบด้วย เทป คำบรรยาย พร้อมด้วยฟิล์มสตริป สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา (ขวัญเรือน ไชยอุดม 2519 : 28) ในทวีป

แอฟริกา มีระบบวิทยุโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพในหลายประเทศ เช่น แอลจีเรีย บอทสวานา เอธิโอเปีย กานา ไควอริโคสต์ ไนเจอร์ แทนซาเนีย อุกันดา และแซมเบีย ในกลุ่มประเทศ ลาตินอเมริกา ก็พยายามเน้นรายการที่ส่งเสริมการศึกษาในหลายระดับตั้งแต่เริ่มเรียนไปจนถึงระดับมหาวิทยาลัย เช่นใน เอกวาดอร์ และอุรุกวัย (ระวีวรรณ ประกอบผล, 2525 : 49-50)

วิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาในประเทศไทย

ประเทศไทยได้มองเห็นประโยชน์ของการใช้วิทยุกระจายเสียงเพื่อศึกษามาเป็น เวลานานกว่า 25 ปี โดยในปี พ.ศ. 2501 ได้มีสถานีวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา ซึ่งเรียก กันว่า "วิทยุศึกษา" ดำเนินงานโดยศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในระยะ แรก เนื้อหาส่วนใหญ่จะ เน้น เฉพาะรูปแบบการศึกษาในระบบโรงเรียน (กรมประชาสัมพันธ์ 2528 : 11) แต่ในปัจจุบันนอกจากรายการวิทยุโรงเรียนแล้ว สถานีวิทยุศึกษายังมีการกระจายเสียงภาค การศึกษาประชาชนด้วย โดยออกอากาศทุกวันจันทร์ ถึง วันศุกร์ ในช่วงเวลา 12.00 น. ถึง 20.00 น. และในวันเสาร์ อาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 12.00 น. ถึง 18.00 น. ในระบบ เอ.เอ็ม. ความถี่ 1197 กิโลเฮิรซ์ และในระบบ เอฟ.เอ็ม. ความถี่ 92 เมกกะเฮิรซ์ โดยมีรายการ เกี่ยวกับศิลปและวัฒนธรรม วรรณคดีไทย การสอนภาษาต่างประเทศ รายการเกี่ยวกับสุขภาพ ธรรมะ และดนตรีไทย

ต่อมาความต้องการด้านวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาขยายตัวมากขึ้น จึงได้มีการ พิจารณาจัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เครื่องข่าย 2 เพื่อการศึกษาขึ้น โดยมี วัตถุประสงค์ดังนี้ (กรมประชาสัมพันธ์ 2528 : 14)

1. เพื่อให้การศึกษาในระบบโรงเรียน โดยจัดทำรายการวิทยุเพื่อเป็นอุปกรณ์การ ศึกษาในโรงเรียน โดยให้สัมพันธ์กับหลักสูตร ประมวลการสอน และวิธีการสอน
2. เพื่อให้การศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยจัดรายการให้การศึกษาแก่ประชาชนที่ อยู่นอกระบบโรงเรียน เป็นการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถอัน เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต
3. เพื่อให้การศึกษาแก่ประชาชนโดยทั่วไป โดยจัดรายการมุ่งให้ความรู้ คำแนะนำ และกระตุ้นให้เกิดความคิดใหม่ ๆ

4. เพื่อให้การศึกษาแก่ประชาชนที่ไม่มีโอกาสเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย โดยจัดบริการ
ในลักษณะมหาวิทยาลัย เปิด หรือการสอนทางวิทยุกระจายเสียงให้แก่ประชาชน เป็นการเพิ่มความรู้
และวิทยะฐานะ

เริ่มส่งกระจายเสียง ตั้งแต่ปลายปี 2525 จำนวน 5 สถานี คือ ที่กรุงเทพมหานคร
ลำปาง ขอนแก่น สุราษฎร์ธานี สงขลา และอุบลราชธานี และอีก 5 สถานี ในปี พ.ศ. 2526
คือ ที่นครสวรรค์ กระบี่ จันทบุรี ระนอง แม่ฮ่องสอน รวมทั้งหมด 11 สถานี

สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เครือข่าย 2 เพื่อการศึกษา ส่งกระจายเสียง
ทุกวันตั้งแต่เวลา 05.00 น. ถึง 23.00 น. โดยมีสัดส่วนเวลาในการออกอากาศดังนี้

1. รายการวิทยุโรงเรียน สัปดาห์ละ 25 ชั่วโมง 30 นาที คิดเป็นร้อยละ 19.5
2. รายการการศึกษานอกโรงเรียนทางวิทยุและไปรษณีย์ สัปดาห์ละ 20 ชั่วโมง
คิดเป็นร้อยละ 15.3
3. รายการเสริมความรู้วิชาชุดครูทางวิทยุไปรษณีย์ สัปดาห์ละ 10 ชั่วโมง 30 นาที
คิดเป็นร้อยละ 8.0
4. รายการมหาวิทยาลัย เปิด (รายการการศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช)
สัปดาห์ละ 49 ชั่วโมง คิดเป็นร้อยละ 37.4
5. รายการส่งเสริมการเกษตร สัปดาห์ละ 7 ชั่วโมง คิดเป็นร้อยละ 5.3
6. รายการเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย สัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง 45 นาที คิดเป็นร้อยละ
2.6
7. รายการถ่ายทอดข่าว จากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย สัปดาห์ละ
15 ชั่วโมง 45 นาที คิดเป็นร้อยละ 11.8

ประเภทของรายการวิทยุกระจายเสียง เพื่อการศึกษา

การใช้วิทยุกระจายเสียง เพื่อเป็นสื่อในการศึกษา แบ่งออกได้ เป็น 3 ลักษณะ
(วิจิตร ภักดีรัตน์ 2523 : 301-302) คือ

1. เพื่อการศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) เป็นการจัดทำรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อเป็นอุปกรณ์การศึกษาในโรงเรียน โดยจัดให้สัมพันธ์ สอดคล้องกับหลักสูตร ประมวลการสอนและวิธีสอน เป็นบริการการศึกษาที่จัดส่งถึงผู้ใช้ คือ ตัวครู และนักเรียน

2. เพื่อการศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non-Formal Education) เป็นการจัดทำรายการสำหรับผู้ฟังที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ให้การศึกษาทั้งที่เป็นไปตามหลักสูตรการศึกษาในระบบและการศึกษาแบบกลุ่มสนใจ เฉพาะ เรื่อง

3. เพื่อการศึกษาประชาชน (Informal Education) เป็นการจ้ดรายการที่มุ่งให้ความรู้ทั่วไป ให้คำแนะนำและกระตุ้นให้เกิดแนวคิดใหม่ ๆ

สำหรับรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาของสถานีวิทยุกระจายเสียงจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นการศึกษาแบบนอกระบบโรงเรียน (Non-Formal Education) ได้แก่ รายการสอนภาษาต่าง ๆ และการศึกษาประชาชน (Informal Education) ได้แก่ รายการเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย รายการกฎหมาย เป็นต้น

ลักษณะของรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา

รายการวิทยุกระจายเสียงที่ถือว่าเป็นรายการเพื่อศึกษานั้น หมายถึง รายการที่จัดขึ้น เพื่อส่งเสริมวิชาการ วัฒนธรรม การอาชีพ และแนวทางดำเนินชีวิตที่ดีของเยาวชน และประชาชน ซึ่งจะมีลักษณะดังต่อไปนี้คือ (วิจิตร ภักดีรัตน์ 2523 : 301)

1. รายการที่นำข่าวสาร ความรู้ ซึ่งเป็นที่ต้องการของสังคมสู่ผู้ฟัง โดยที่ผู้ฟังไม่ทราบหรือไม่รู้มาก่อน หรือเคยรู้มาก่อนแต่ไม่กระจ่างชัด หลังจากฟังรายการนั้นแล้วผู้ฟังเกิดความรู้เพิ่มขึ้น
2. รายการที่ได้ยกหัวข้อของความรู้ต่าง ๆ ขึ้นมาอภิปราย และให้แนวทางที่กระจ่างชัด เพื่อผู้ฟังจะได้นำไปปฏิบัติ เมื่อต้องการหรือมีโอกาส
3. รายการที่ให้ความรู้โดยตรงด้วยลักษณะรายการที่เหมาะสมกับเรื่องนั้น ๆ
4. รายการที่อธิบายเป็นขั้น ๆ ถึงวิธีการ กระบวนการ หรือขั้นตอนการทำการสร้างสิ่งหนึ่งสิ่งใดด้วยแนวทางที่ชัดเจนของแต่ละขั้นตอน ทำให้ผู้ฟังสามารถทำสิ่งนั้นได้เมื่อมีโอกาส

5. รายการที่ได้เสนอปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการฝึกหัดพิจารณา เสริมสร้างปลูกฝังให้รู้จักคิดด้วยเหตุผล ไม่เชื่อง่าย มองการณ์ไกล รู้จักค้นหาความจริงที่เกี่ยวข้องกับปัญหา โดยไม่มีอคติและไม่ใช้อารมณ์ เป็นการกระตุ้นให้ผู้ฟังรู้จักประเมินผลอย่างถูกต้องและสรุปได้อย่างมีเหตุผล

6. รายการที่ชักนำ โน้มน้าวให้ผู้ฟังตื่นตัว เอาใจใส่ แสวงหาความรู้ใหม่ ๆ วิธีการใหม่ ๆ ที่จะทำให้สามารถทำงานได้ดีขึ้น การงานเจริญขึ้น มีผลช่วยให้ส่วนรวมดีขึ้น

7. รายการที่ส่งเสริมผู้ฟังในด้านต่าง ๆ เช่น ส่งเสริมคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่แล้ว เช่น วัฒนธรรม จารีตประเพณี ส่งเสริมคุณธรรม ศิลธรรม และความรู้ที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต ส่งเสริมให้สำนึกในหน้าที่ รับผิดชอบ รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม ส่งเสริมให้มีรสนิยมนที่ดี เช่น หนังสือ วรรณกรรม ดนตรี ศิลปะ ส่งเสริมให้มีความรักชาติ และการพัฒนา

สำหรับความรู้ที่จะเผยแพร่ในรายการวิทยุเพื่อการศึกษา นั้น แผนวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา ตามมติคณะรัฐมนตรี พ.ศ. 2513 ได้วางหลักการให้สถานีวิทยุกระจายเสียงใช้ปฏิบัติ เพื่อผลิตรายการความรู้ทั่วไป (รวมศักดิ์ แก้วปลั่ง และคณะ, 2524 : 20) ดังนี้คือ

1. ความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่การประกอบอาชีพ
2. ความรู้วิชาสามัญ สำหรับผู้ที่ไม่มีโอกาสเรียนในสถาบันการศึกษา
3. ความรู้ที่ควรทราบหรือจำเป็นต้องทราบ เพื่อสามารถปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่กฎหมายหรือระเบียบวัฒนธรรมและจารีตประเพณีของบ้าน เมือง
4. ความรู้ที่ควรทราบ เพื่อก่อให้เกิดความพร้อมใจ สามารถสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและสวัสดิภาพแก่ส่วนรวม
5. ความรู้ที่ช่วยให้สามารถวินิจฉัยตัดสินใจในเรื่องที่มีผลต่อส่วนรวมได้ถูกต้อง
6. ความรู้และคุณธรรมที่จะช่วยให้คำนึงถึงส่วนรวมในปัจจุบันและความสุขความเจริญของคนรุ่นต่อไป
7. คุณธรรมและความรู้ที่ช่วยใ้มนุษยธรรมและความนิยมทางวัตถุสมดุลกัน
8. ความรู้เรื่องทรัพยากรธรรมชาติ ประโยชน์ การป้องกันและการทนุบำรุงรักษา
9. ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์และเทคโนโลยี
10. ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ในระดับที่คนทั่วไปควรรู้
11. ความรู้เรื่องสุขศึกษา โภชนาการ และสุขภาพจิต
12. ความรู้เรื่องศิลป ดนตรี และอื่น ๆ ที่ช่วยให้บุคคลสามารถหาความเพลิดเพลินได้โดยสมควรแก่อัศภาพ

นอกจากนั้นตามกฎหมายและระเบียบเกี่ยวกับวิทยุกระจายเสียง รายการภาคความรู้ เนื้อหาที่จะเสนอต้อง เป็นความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไป หรือเฉพาะกลุ่มอันไม่ขัดต่อกฎหมาย ขอบบังคับ วัฒนธรรม ความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีงาม ไม่เป็นการเผยแพร่ส่งเสริมลัทธิคอมมิวนิสต์ ไม่กระทบกระเทือนสัมพันธ์ไมตรีกับต่างประเทศ ไม่ก่อให้เกิดความแตกแยกในหมู่ประชาชน และไม่กระทบกระเทือนความมั่นคงแห่งชาติ (กรมประชาสัมพันธ์ 2524 : 97)

เทคนิคการนำเสนอ (Presentation Technique)

ในการจัดรายการวิทยุกระจายเสียง เพื่อให้มีประโยชน์ต่อผู้ฟังมากที่สุด นอกจากผู้จัดรายการจะต้องรู้ว่า กลุ่มผู้ฟังที่เป็นเป้าหมายเป็นใคร (Giraud Chester, G.R. Garrison and E.E.W. Ivis 1979 : 103-106) จะต้องทราบถึง อายุ เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ วิธีทางในการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี เวลาที่ฟังวิทยุ ความสนใจ ตลอดจนทัศนคติต่อรายการต่าง ๆ (รุจิเรข สพฤกษ์สันติ 2519 : 84-91) เพราะจะทำให้ผู้จัดสามารถเลือก เนื้อหาที่จะเสนอได้อย่างเหมาะสม สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือเทคนิคการนำเสนอ เพราะถ้าผู้จัดเสนอเรื่องราวอย่างตรงไปตรงมา เหมือนกับการบรรยายในห้องเรียน ก็จะทำให้ผู้ฟัง เบื่อ (Welsh 1973 : 15) ควรจะสอดแทรก เนื้อหาความรู้ที่ทำให้ผู้ฟัง เพลิดเพลิน (สัมโพธิ์ เทียนทอง 2525 : 89) การเลือกรูปแบบการนำเสนอที่เหมาะสม จะช่วยให้รายการน่าสนใจยิ่งขึ้น พยายามจัดรูปเนื้อหาอย่างกว้าง ๆ ชี้แจงหัวข้อใหญ่ ๆ ก่อน เข้าสู่รายละเอียดปลีกย่อย เริ่มจากเรื่องง่าย ๆ ก่อน แล้วค่อยเพิ่มให้มีความยากขึ้น มีการซ้ำ และ ทบทวนสาระสำคัญ และมีการสรุปสาระสำคัญไว้ในตอนท้าย (แฟรงค์ โรเบิร์ต บรูค 2526 : 40)

ในการจัดรายการวิทยุ นั้น ผู้จัดรายการควรใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย สั้น ๆ กระชับรัด ชัดถ้อยชัดคำ ไม่มีการออกตัว แก้ว หรือขอโทษ ต้องใช้ภาษาที่ถูกต้องและทันสมัย แต่ไม่ใช่ นำสมัยหรือล้ำสมัย (รัตนา สมานมิตร 2526 : 106-107) ควรพูดคุยด้วยความเป็นกันเอง ไม่ควรใช้ศัพท์ทางวิชาการ หรือทับศัพท์ภาษาต่างประเทศมากเกินไป (วิระ ศรีขาว 2526 : 99) น้ำเสียงต้องแสดงความจริงใจไม่แสดงการดูถูกหรือถือว่าผู้ฟังไม่รู้เท่า เพราะความรู้สึก

ของคนฟังไม่ชอบให้ใครมาสอน แต่ลีลาในการพูดในรายการบางประเภท เช่น รายการข่าว และบทความ จำเป็นต้องพูดแบบตรงไปตรงมา ทั้งนี้เพื่อความแน่นอน ความเชื่อถือ และความหนักแน่น นอกจากนี้ ผู้จัดรายการควรมีน้ำเสียงที่น่าฟัง มีช่วงเวลากการอ่านหรือการบรรยายที่เร้าความสนใจ (สมโภช รอดบุญ 2522 : 49)

ดนตรีประกอบ เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้รายการน่าฟัง และเป็นการผ่อนคลายความตึงเครียด การใช้ดนตรีประกอบในรายการมีเป้าหมายอยู่ 4 ประการคือ แนะนำรายการ คั่นรายการ สร้างบรรยากาศหรือเป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งของรายการ และเพื่อเปลี่ยนฉากหรือเรื่องราวที่จะพูด ดนตรีที่ใช้แนะนำรายการ หมายถึง เพลงประจำรายการ (Signature Tune, Identification music) มักใช้เพลงบรรเลงด้วยเครื่องดนตรีล้วน ฟังดูรู้สึกสนุกสนาน รายการที่มีเพลงคั่นควรเป็นรายการที่พูดติดต่อกันยาวมาก ใช้เวลาการพูดติดต่อกันแต่ละช่วงกิน 3-5 นาทีขึ้นไป โดยใช้เพลงคั่นไม่เกิน 5-10 วินาที ในการใช้เพลงสร้างบรรยากาศอาจจะใช้เปิดคลอไปกับคำพูด เปิดเพลงทั้งเพลง ถ้าเพลงนั้นมีเนื้อร้องควรให้สอดคล้องกับเรื่องราวที่นำมาเสนอ ทุกรายการควรมีดนตรีประจำรายการที่ชักจูงผู้ฟังทั้งต้นและท้ายรายการ (สมโภช รอดบุญ 2522 : 49) การเลือกใช้ดนตรีประกอบในแต่ละรายการควรดูความเหมาะสมของเนื้อหาวิชา จำนวนเพลงในแต่ละรายการควรใช้ 2-3 เพลง (วีระ ศรีขาว 2526 : 99)

สิ่งที่ทำให้รายการน่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือ เสียงประกอบที่ผู้จัดนำมาสอดแทรกในรายการ อาจเป็นเสียงที่เกิดจากเหตุการณ์จริง เสียงจากแผ่นเสียงที่มีผู้บันทึกไว้ หรือเสียงที่สร้างขึ้นเองในห้องส่ง การใช้เสียงประกอบนั้นควรระวังอย่าใช้มากเกินไป ควรใช้เมื่อคิดว่าจำเป็น

นอกจากนั้นการเสนอรายการจะต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อเป็นหลักหรือเป็นตัวกำหนดให้ผู้จัดรายการจัดทำรายการได้อย่างมีแบบแผน และเพื่อ เป็นการ เปลี่ยนบรรยากาศ และเมื่อรายการได้ส่งกระจายเสียงไปแล้วจะต้องมีการประเมินผล เพื่อนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขรายการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

รูปแบบของรายการ (Program Formats)

รูปแบบการ เสนอรายการทางวิทยุกระจายเสียง เพื่อการศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท (วิจิตร ภักดีรัตน์ 2523 : 314) คือ

1. การสอนโดยตรง (Straight Instruction) โดยอาจารย์ประจำวิชา ทำหน้าที่บรรยายในลักษณะที่ปฏิบัติในห้องเรียน
2. การจัดทำเป็นรายการ เพื่อการศึกษา (Education Program) โดยการ คัดแปลงรูปแบบรายการวิทยุกระจายเสียงทั่ว ๆ ไปมาใช้

รูปแบบของรายการวิทยุกระจายเสียง เพื่อการศึกษาที่ใช้อยู่ทั่ว ๆ ไป ได้แก่ (ร่วมศักดิ์ แก้วปลั่ง และ อนันต์ธนา อังกินันท์ 2528 : 30, วิจิตร ภักดีรัตน์ 2523 : 314-315)

1. บรรยาย (Straight Talk) มักใช้ในวิทยุโรงเรียน ผู้ฟังฟังได้ง่าย รู้เรื่องเร็ว ถ้าผู้พูดมีเสียงดีก็จะทำให้ผู้ฟังติดตามฟังโดยตลอด เกิดผลดี แต่ถ้าพูดไม่ดีผู้ฟังก็จะหมดความสนใจ
2. สัมภาษณ์ (Interview) ผู้ฟังจะได้ประโยชน์จากการฟังการสัมภาษณ์ การตั้งคำถามและการลำดับเรื่อง เป็นสิ่งสำคัญ จะต้องมี การเตรียมหัวข้อที่จะสัมภาษณ์ให้เหมาะสมและทันต่อเหตุการณ์ รายการรูปแบบนี้จะทำให้ผู้ฟังไม่รู้สึกลำบาก เบื่อ เร็ว เท่ากับฟัง เสียงพูดคนเดียว
3. สนทนา (Conversation) คล้ายแบบสัมภาษณ์ แต่ผู้ดำเนินรายการจะเป็นผู้ร่วมออกความคิดเห็น และทำหน้าที่ ถาม-ตอบ ไปพร้อมกับผู้ร่วมรายการด้วย ไม่ใช่เป็นผู้ตั้งคำถาม อย่างเดียว
4. อภิปราย (Discussion) เป็นการทำบทเรียนวิทยุอีกแบบหนึ่งที่นิยมใช้มาก เพราะเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นโต้แย้งกัน ระหว่างผู้อภิปราย 3 คนขึ้นไป แต่ไม่ควรจะมากเกินไป เพราะจะทำให้ผู้ฟังสับสน
5. สารคดี (Documentary, Feature) เป็นรายการที่เสนอเนื้อหาหรือข้อเท็จจริง เพียงเรื่องเดียวอย่างลึกซึ้ง อย่างละเอียดในหลาย ๆ แง่มุมที่เสนอได้
6. นิตยสารทางอากาศ (Magazine Program) เป็นการนำรายการต่าง ๆ มารวมกัน โดยมีแกนหรือบท เชื่อมรายการให้มีความสัมพันธ์ เป็นรายการเดียวกัน แต่จะเน้นที่ความแตกต่างในเรื่องราวที่บรรจุอยู่ในรายการ
7. ถ่ายทอดเหตุการณ์จริง (On-the-spot) เป็นการถ่ายทอดเสียงหรือบันทึกเสียง จากสถานที่จริง ซึ่งทำให้ผู้ฟังสนใจเป็นพิเศษ

8. การแข่งขันตอบปัญหา (Quiz) นิยมแพร่หลายมากในต่างประเทศ โดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกา เป็นแบบที่สร้างความสนใจทั้งผู้ฟังและผู้ร่วมแข่งขัน การจัดรายการรูปแบบนี้ไม่ควรจะต่ำกว่าครึ่งชั่วโมง และจะได้ผลดี เมื่อปัญหาที่ถามมีคุณค่าในทางการศึกษา ไม่ยากหรือง่ายเกินไป

9. การโต้วาที (Debate) นิยมใช้สำหรับนักเรียนโต หรือนักศึกษาผู้ใหญ่ การจัดรายการแบบนี้ส่งเสริมให้เกิดความคิด พิจารณาหาเหตุผล ใช้เวลาไม่ต่ำกว่าครึ่งชั่วโมง และผู้ร่วมรายการไม่ควรเกิน 4 คน

10. ละครวิทยุ (Dramatization) บทเรียนวิทยุที่ทำเป็นแบบละคร ทำให้ผู้ฟังตื่นเต้นคล้อยตามและจดจำได้ดี แต่เสียเวลาในการเขียนบท

11. สาธิต (Demonstration) โดยมากใช้การบรรยาย มีการหยุด เป็นระยะ เพื่อให้ผู้ฟังได้มีการทำกิจกรรม

12. ดนตรี (Music) สามารถแทรกอยู่ในรูปแบบการกระจายเสียงเกือบทุกประเภท เพื่อประกอบบทเรียนให้เกิดความเพลิดเพลิน เสริมอารมณ์ให้คล้อยตาม เนื้อหา หรือ เป็นตัวบทเรียน เพื่อสอนนักเรียนโดยตรง

13. ห้องเรียนจำลอง (Classroom Simulation) คือการถ่ายทอดเสียงจากห้องเรียน มีการสอนแบบปกติ

14. สารนิยาย (Docudrama) คือมีการบรรยายนำ มีละคร และสรุปเนื้อหา

15. ประสมรายการหลายรูปแบบรวมอยู่ในรายการเดียว (Combination)

เนื่องจากรูปแบบในการจัดรายการวิทยุมีหลายรูปแบบ เพราะฉะนั้นก่อนที่จะเลือกใช้แบบใดนั้น ต้องพิจารณาถึงลักษณะของรายการ วัตถุประสงค์ เวลาของรายการ รวมทั้งระดับและประเภทของผู้ฟังด้วย (วิจิตร รักดีรัตน์ 2523 : 314) จากการวิจัยที่ผ่านมาพบว่า ประชาชนต้องการฟังรายการในรูปแบบการสัมภาษณ์หรือสนทนา (จุธาทิพย์ บุญทรศนีย์ 2518 : ข, สมชาย แสงจิตต์พันธ์ 2519 : 84-92) แบบละครวิทยุ บทความสั้น ๆ การพูดสลับเพลง (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2524 : 108-109) มากกว่าแบบอื่น ๆ และไม่เห็นด้วยกับรายการที่เป็นแบบบรรยายเพียงอย่างเดียว (สมโภช รอดบุญ 2522 : 69)

การวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เจมสัน และ อนานี (Jamison & Anany 1980 : 32-33) ได้รวบรวมผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาไว้ดังนี้ ในปี พ.ศ. 2497 ลันเลย์ (Lunley) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการสอนภาษาต่างประเทศในโรงเรียนมัธยม โดยใช้วิทยุเป็นสื่อในการเสริมบทเรียน ผลปรากฏว่า นักเรียนที่ฟังบทเรียนทางวิทยุด้วยจะออกเสียงภาษาต่างประเทศได้ดีกว่านักเรียนที่ไม่ได้ฟัง พ.ศ. 2485 ที่โรงเรียนการกระจายเสียงในวิสคอนซิน มีการศึกษาเปรียบเทียบการสอนดนตรีในชั้นประถม โดยแบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกจะเรียนดนตรีทางวิทยุ 25 นาที แล้วเรียนในห้องเรียน 40 นาทีต่อ 1 สัปดาห์ อีกกลุ่มจะเรียนในห้องเรียน 75 นาทีต่อสัปดาห์ โดยบทเรียนเดียวกัน ผลปรากฏว่า กลุ่มที่เรียนทางวิทยุด้านจะสามารถจำตัวโน้ตและจำทำนองได้ดีกว่า สำหรับความสามารถในการเล่นดนตรีนั้นไม่แตกต่างกัน พ.ศ. 2489 ฮีรอน และ ไชบาร์ท (Heron and Ziebarth) ได้ทำการวิจัยเปรียบเทียบการสอนวิชาจิตวิทยาระดับมหาวิทยาลัย โดยการเรียนรู้ในห้องเรียนและการเรียนทางวิทยุ โดยใช้ผู้สอนคนเดียว ใช้เวลาสอนครึ่งเทอม ผลปรากฏว่าไม่มีความแตกต่างกัน พ.ศ. 2503 ที่รัฐซานหลุยส์โปโตซี (San Luis Potosi) ประเทศเม็กซิโก ได้เริ่มทดลองโครงการ เรดิโอ พรายมาเรียซิสเต็ม (Radio Primaria System) ในโรงเรียนประถมศึกษา โดยใช้วิทยุช่วยสอนมีรายการวิทยุทั้งหมด 2,800 รายการใน 1 ปีการศึกษา ออกอากาศทุกวันจันทร์ ถึง วันศุกร์ ระหว่างเวลา 9.00 น. ถึง 12.45 น. บทเรียนแต่ละบทยาวประมาณ 14 นาที โดยใช้หลักสูตรการศึกษาชั้นประถมของราชการ วิชาที่สอนประกอบด้วย ภาษาสเปน เลขคณิต ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีวิชาพลศึกษา การศึกษาธรรมชาติ และกิจกรรมต่าง ๆ ผลการทดลองปรากฏว่า นักเรียนที่เรียนจากวิทยุทำคะแนนได้ดีกว่าในวิชาภาษาสเปนและเลขคณิต ส่วนปัญหาที่พบคือ ขาดที่ปรึกษาและทุนที่ใช้ (Ibid., p. 45-49) และที่ทาราฮูมาร่า (Tarahumara) ในเทือกเขาทางตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศเม็กซิโก นักบวชคาทอลิกได้ตั้งวิทยุโรงเรียนขึ้นในปี พ.ศ. 2498 ต่อมา พ.ศ. 2530 ทางโบสถ์ และรัฐบาลเม็กซิโกได้ช่วยกันจัดหลักสูตรการสอนทางวิทยุตั้งแต่ระดับ 1 ถึง ระดับ 4 โดยมีจุดมุ่งหมายให้นักเรียนที่เรียนทางวิทยุสามารถเรียนต่อในโรงเรียนของรัฐได้ถ้าต้องการ การกระจายเสียงมีตลอดวันเรียน โดยในแต่ละชั่วโมงจะให้นักเรียนฟังบทเรียนทางวิทยุ 15 นาที และอีก 45 นาทีที่เหลือให้นักเรียนทำแบบฝึกหัด

จากการประเมินผลพบว่า นักเรียนในระดับ 4 ของโรงเรียนที่ใช้วิทยุสอน สามารถทำคะแนนได้ดีกว่านักเรียนธรรมดาเล็กน้อย ในวิชาเลขคณิต เรขาคณิต และภาษาสเปน และมีปัญหาในเรื่องเกี่ยวกับ จำนวนเครื่องรับวิทยุ อัตราการถอนตัวออกจากการเรียน การไม่เข้าชั้นเรียนสูงมาก การศึกษาต่อไปจนถึงระดับ 4 มีน้อย และหลักสูตรที่ใช้อยู่ไม่เหมาะสม (Ibid., p. 42-45) ในปี พ.ศ. 2507 คอนสแตนติน (Constantine) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการสอนวิทยาศาสตร์ทางวิทยุสำหรับชั้นประถมศึกษา ผลปรากฏว่านักเรียนที่เรียนจากวิทยุ 14 เดือน จะสามารถทำคะแนนในภาคทฤษฎีได้ถึงเกณฑ์เฉลี่ยของนักเรียนที่เรียนในโรงเรียน 1 ปีการศึกษา และ 15 เดือนในภาคปฏิบัติ (Ibid., p. 32) และในปี พ.ศ. 2518 ที่เมืองมาสาฮา ประเทศนิการากัว ได้มีโครงการวิทยุเพื่อสอนคณิตศาสตร์ชั้นสำหรับชั้นประถมศึกษา (The Radio Mathematics Project หรือ RPM) โดยเริ่มในชั้นประถมปีที่ 1 และ 2 ต่อมาขยายไปจนถึงชั้นประถมปีที่ 3 และมีโครงการขยายหลักสูตรไปในชั้นที่สูงขึ้น และขยายไปทั่วประเทศ โครงการ RPM นี้ประกอบด้วย การฟังวิทยุ 30 นาที และต่อด้วยกิจกรรม 30 นาที ไม่มีหนังสือเรียน โดยปกติ RPM จะใช้วิธีเล่านิทาน เพื่อให้เด็กสนใจ ใช้วิธีร้องเพลง และให้เด็กตอบปากเปล่าในช่วงสุดท้ายของบทเรียน ให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดลงในกระดาษคำตอบซึ่ง เป็นอันเดียวกับที่ได้ฝึกในกิจกรรมมาแล้ว ผลจากการทดลองปรากฏว่า นักเรียนที่เรียนในโครงการนี้จะมีคะแนนสอบสิ้นปีประมาณร้อยละ 67 ในขณะที่นักเรียนหลักสูตรธรรมดาได้คะแนนเพียงร้อยละ 58 ซึ่งเป็นผลที่ต่างกันมาก (Ibid., p. 37-42)

สำหรับในประเทศไทยก็มีการวิจัยเกี่ยวกับวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาอย่างกว้างขวาง พอที่จะสรุปได้ดังนี้

สันทัต ภิมาลสุข (2512 : 130-133) ได้วิเคราะห์การฟังวิทยุ การชมโทรทัศน์ การชมภาพยนตร์ การอ่านนิตยสาร และหนังสือพิมพ์รายวันของนักเรียนฝึกหัดครูจังหวัดพระนคร และธนบุรี พบว่า นักศึกษาร้อยละ 97.05 ใช้วิทยุเป็นแหล่งความรู้ในการศึกษา รายการที่มีความสำคัญในด้านการศึกษา ได้แก่ ข่าวประจำวัน และสรุปข่าวในรอบสัปดาห์ รองลงมาเป็นบทความและสารคดีรายการที่ให้ประโยชน์น้อยในการศึกษา คือ ละครวิทยุ รายการวิทยุให้ประโยชน์ในด้านการศึกษานกลาง

ไพพร เล็กอุทัย (2513 : 47-48) ได้สำรวจรายการศึกษาทางวิทยุกระจายเสียง ในจังหวัดพระนคร พบว่า สถานีวิทยุศึกษาจัดรายการการศึกษามากกว่ารายการทั่วไป ครูฟังวิทยุกระจายเสียงทุกวันในช่วง 05.00 น. ถึง 07.00 น. และชอบฟังข่าวมากที่สุด นอกจากนี้ครูยังมีความเห็นว่าควรเพิ่มรายการทางการศึกษาให้มากขึ้น ส่วนนักเรียนฟังวิทยุกระจายเสียงในช่วงเวลา 17.00 น. ถึง 21.00 น. ในวันจันทร์ ถึง วันศุกร์ นักเรียนสนใจรายการข่าวและสารคดีปานกลาง และมีความคิดเห็นว่ารายการข่าวและสารคดีให้ประโยชน์มากพอสมควร

จตุรทิพย์ บุญทรศนี (2516 : ข) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ประชามติในเขตกรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาประชาชน ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา" เพื่อศึกษาความสนใจของผู้ฟังในกรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับการฟังรายการกระจายเสียงของสถานีวิทยุศึกษา ผลการวิจัยปรากฏว่า ผู้ฟังส่วนใหญ่สนใจรายการสารคดี บทความเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญ ๆ วิเคราะห์ข่าวและรายการถ่ายทอดเสียงเหตุการณ์สำคัญ สาเหตุที่ผู้ฟังไม่ได้ฟังรายการเพื่อการศึกษาประชาชน เพราะต้องทำงานอื่น หรือฟังสถานีอื่นในช่วงเวลานั้น

สุรชาติ ทินานนท์ (2517 : ง) ได้สำรวจความต้องการของชาวประมงทะเล เกี่ยวกับรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา ผลการวิจัยปรากฏว่า ชาวประมงทะเลสนใจรายการข่าวและความรู้เกี่ยวกับการประมง เป็นอย่างมาก ในการฟังนั้น เมื่อจบรายการที่ฟังอยู่มักเปลี่ยนคลื่นไปหรือ เปลี่ยนคลื่นไปทั้ง ๆ ที่ยังไม่จบรายการ เพราะเกิดความเบื่อหน่าย รongลงมา คือมีการโฆษณาสินค้ามาก เกินไป และ เพราะมีคลื่นจากสถานีอื่นมารบกวน อุปกรณ์ที่สำคัญต่อการฟังคือ ต้องใช้เวลาไปทำงานหรือทำกิจกรรมอื่น

นิคม ศรีนุเคราะห์ (2518 : จ) ได้วิจัยเรื่อง "ความต้องการรายการวิทยุกระจายเสียงสำหรับการศึกษาของประชาชนในภาคเหนือ" ผลปรากฏว่าประชาชนเลือกฟังรายการโดยหมุนคลื่นหาสถานีไปเรื่อย ๆ นอกจากรายการที่ฟังติดต่อกันมา ประชาชนชอบฟังข่าวในประเทศมากที่สุด รongลงมา เป็นความรู้และสารคดี ส่วนรายการบันเทิงนิยมฟังเพลงลูกทุ่ง สำหรับรายการสารคดีนั้น นิยมฟังรายการทางการเมือง รongลงมาคือ รายการเกี่ยวกับสุขภาพและรายการเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่า การฟังวิทยุนั้นได้รับ

ความรู้ ความบันเทิง ทำให้เป็นคนทันต่อเหตุการณ์บ้านเมือง ทั้งได้รับคติธรรมและข้อคิดต่าง ๆ ประชาชนต้องการรายการที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการกสิกรรมและเลี้ยงสัตว์ เกี่ยวกับการจัดรายการประชาชนมีความเห็นว่า ควรมีการปรับปรุงเนื้อหา เวลา การพูดของโฆษก ความยาวของรายการควรอยู่ระหว่าง 30 นาที ถึง 1 ชั่วโมง ปัญหาในการฟังคือ มีคลื่นรบกวนมากและรายการที่น่าสนใจไม่ตรงกับเวลาว่าง ประชาชนต้องการฟังรายการในรูปแบบการตอบปัญหามากกว่าแบบอื่น ประชาชนเลือกฟังรายการที่มีประโยชน์ เพื่อช่วยให้มีความรู้รอบตัวกว้างขวาง และเป็นความรู้ที่ทันสมัยและ เพศ วัย ระดับการศึกษา ตลอดจนอาชีพของประชาชนมีอิทธิพลต่อการฟัง

ศูนย์วิจัยนิเทศศาสตร์ร่วมกับแผนกวิชาสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ทำการสำรวจผู้ฟังและผลการรับฟังของสถานีวิทยุจุฬาฯ เมื่อปี พ.ศ. 2520 ผลปรากฏว่า ผู้ฟังวิทยุจุฬาฯ มีอายุค่อนข้างมาก การศึกษาในระดับสูง มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูง รายการเพลงคลาสสิก เป็นรายการเดียวที่มีผู้ฟังค่อนข้างมาก รายการอื่น ๆ จะมีผู้ฟังเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เพียงร้อยละ 6 ของประชาชนที่จดจำชื่อของสถานีวิทยุจุฬาฯ ได้ และร้อยละ 1 ฟังวิทยุจุฬาฯ เป็นประจำ แต่ไม่มีผู้ใดชอบวิทยุจุฬาฯ เลย (ศูนย์วิจัยนิเทศศาสตร์ 2520 : 11-12)

ในปี พ.ศ. 2521 ศูนย์วิจัยนิเทศศาสตร์ ก็ได้มีการสำรวจผู้ฟังและผลการรับฟังสถานีวิทยุจุฬาฯ ครั้งที่ 2 ซึ่งครั้งนี้พบว่า ผู้ฟังส่วนใหญ่ฟังเฉพาะเวลากลางคืน มีผู้ฟังในช่วงทดลองปรับปรุงรายการเพิ่มขึ้น แต่ความแพร่หลายและความนิยมยังมีไม่มากเท่าที่ควร สาเหตุที่ทำให้อัตราการฟังวิทยุจุฬาฯ อยู่ในระดับต่ำเพราะขาดความหลากหลายของรายการที่ดีและมีคุณภาพ และเช่นเดียวกับการสำรวจครั้งแรกที่พบว่า รายการเพลงคลาสสิก เป็นรายการที่มีผู้นิยมฟังมากที่สุด ผู้ฟังวิทยุจุฬาฯ มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมชั้นสูงมากกว่ากลุ่มสถานภาพอื่น (ศูนย์วิจัยนิเทศศาสตร์ 2521 : 52-53)

วิระพันธ์ สวัสดิ์ (2521 : จ-ฉ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ประสิทธิภาพของรายการวิทยุในโครงการการศึกษาออกโรงเรียนทางวิทยุและไปรษณีย์ของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนประจำภาคใต้" ซึ่งผลการวิจัยปรากฏว่า นักศึกษาที่นิยมฟังรายการ วปณ. มุ่งหวังที่จะนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน นักศึกษาต้องการ เปลี่ยนแปลง เวลาที่ออกอากาศในช่วงเช้าและ

คำ เพื่อไม่ให้ตรงกับเวลาทำงาน นักศึกษามีความเห็นว่าคุณมีผู้เรียนกับรายการวิทยุมีความสัมพันธ์กันมากที่สุด การฟังรายการวิทยุให้ความรู้มากกว่าการอ่านคู่มือเพียงอย่างเดียว นักศึกษาชอบรายการที่มุ่งเสริมความรู้และประสบการณ์มากกว่ารายการวิทยุที่ให้เนื้อหาโดยตรง รูปแบบที่ต้องการ คือ โต้ตอบ สัมภาษณ์ และบรรยาย

สมโภช รอดบุญ (2522 : ง-จ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความต้องการรายการวิทยุกระจายเสียงทางการศึกษาสำหรับโครงการศูนย์การศึกษาต่อเนื่อง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" ผลการวิจัยปรากฏว่า ประชากรต้องการรายการความรู้ทางวิชาชีพมาก ส่วนรายการทางวิชาการ ประชากรต้องการรายการการศึกษาทั่วไปและสังคมวิทยาเบื้องต้น สำหรับรายการสารคดีและความรู้ทั่วไป ประชากรต้องการรายการสุขภาพและอนามัย รายการส่งเสริมอาชีพต่าง ๆ รายการแนะนำกฎหมายสำหรับประชาชน ประชากรต้องการรายการที่มีความยาวประมาณ 30 นาที ในวันเสาร์ และวันอาทิตย์ ในช่วงเวลา 18.00 น. ถึง 20.00 น. แนวทางในการจัดทำรายการต่าง ๆ นั้น ควรจะทราบพื้นฐานความรู้ของผู้เรียน มีเพลงประกอบที่น่าฟัง มีรูปแบบและเทคนิคการเสนอแบบต่าง ๆ ผู้อ่านมีน้ำเสียงดี แต่ละรายการควรมีเพลงสั้น 5 ถึง 10 นาที และรายการควรจบเป็นตอน ๆ จากง่ายไปหายาก

สัมพันธ์ เทียนทอง (2525 : 89) ได้สรุปผลการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของผู้ฟังวิทยุในเขตภาคกลาง เกี่ยวกับรายการกระจายเสียงของสถานีวิทยุศึกษา" ระบุว่า รายการกระจายเสียงของสถานีวิทยุศึกษาได้รับความสนใจจากผู้ฟังในเขตจังหวัดภาคกลางอย่างกว้างขวาง รายการประเภทที่สอดคล้องความรู้และเนื้อหาอันจะช่วยให้ผู้ฟังผลิตผลิตไปด้วยนั้นจะได้รับความนิยม เป็นอย่างยิ่ง ทั้งยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันและบอกเล่าไปยังผู้อื่นได้อีกด้วย

และ วีระ ศรีขาว (2526 : จ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความต้องการรายการวิทยุเพื่อการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" พบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่เห็นว่า รายการวิทยุมีประโยชน์ในการเรียนมาก สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ควรออกอากาศตั้งแต่ 18.00 น. ถึง 21.00 น. ทุกวัน โดยออกรายการละ 30 นาที และต้องการให้ออกรายการละ 2 ครั้ง ผู้เรียนต้องการรายการที่มีเนื้อหาเสริมความรู้ในบทเรียน มีการสอดแทรกคติธรรมและความคิดเข้าไปในรายการด้วย รูปแบบรายการวิทยุที่ต้องการคือ

บรรยาย อภิปราย ละคร สารคดี สนทนาโต้ตอบ คุยกับผู้ฟัง และตอบปัญหา สำหรับปัญหาของผู้เรียน คือ เวลาออกอากาศตรงกับเวลาทำงาน จึงไม่สามารถฟังได้ทุกครั้ง

จากการวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่า วิทยุกระจายเสียงสามารถนำไปใช้เพื่อการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียน และการศึกษาเพื่อประชาชน เนื้อหาที่ประชาชนต้องการ ได้แก่ รายการข่าว รายการเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญ รายการสุขภาพและอนามัย รายการส่งเสริมอาชีพ รายการกฎหมาย และรายการที่สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน สำหรับรูปแบบนั้น ประชาชนต้องการรายการที่มีรูปแบบต่าง ๆ กัน เช่น การบรรยาย สนทนา โต้ตอบ สัมภาษณ์ อภิปราย สารคดี ละคร และการตอบปัญหา โดยมีความยาวไม่เกิน 30 นาที เวลาที่เหมาะสมสำหรับการเสนอรายการคือ 17.00 น. ถึง 21.00 น. ปัญหาสำคัญในการฟังรายการ คือ รายการที่น่าสนใจไม่ตรงกับเวลาว่าง มีคลื่นรบกวน และมีโฆษณา

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย